

Kardeljve ideje o opštenarodnoj odbrani i društvenoj samozaštiti

I

1. Kardelj nije neposredno i celovito pisao o opštenarodnoj odbrani i društvenoj samozaštiti. Ali u pojedinim njegovim radovima postoje stavovi koji su relevantni za ovu temu. Ti radovi su: a) »Tito i jugoslovenska socijalistička revolucija«, b) »Dva puta malih naroda Jugoistočne Evrope« i »Drugo zasedanje AVNOJ-a i naši zadaci«, članci objavljeni u knjizi »Put nove Jugoslavije«, c) »Socijalizam i rat«.

2. U sveobuhvatnom i raznovrsnom delu Kardelja dati su opšti teorijski pogledi na ove probleme, naročito u navedenom radu »Tito i jugoslovenska socijalistička revolucija« i u radu »Praveci razvoja političkog sistema socijalističkog samoupravljanja«.

3. Kao marksistički teoretičar Kardelj je opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu shvatio ne samo kao specifične odbrambene funkcije već i kao organske funkcije političkog sistema socijalističkog samoupravljanja odnosno društva prelaznog perioda. U skladu s tim on zasniva koncept i objašnjenje ovih funkcija u sklopu jedinstvenog pogleda na državu i politiku u socijalističkom društvu i u složenom procesu međusobnog uticaja preovlađujućih društveno-ekonomskih, političkih i kulturnih odnosa u zemlji i u svetu.

Ispitujući društveno-političku suštinu revolucionarne strategije i taktike Komunističke partije Jugoslavije, Kardelj piše (u studiji koju je objavio pod istim naslovom): »Politička strategija Komunističke partije Jugoslavije uoči II svetskog rata i u našoj socijalističkoj revoluciji bila je polazna tačka i sastavni deo njene vojne strategije, kao i obrnuto. Od uspešnosti ostvarivanja političke strategije, zavisilo je da li ćemo imati vojsku za ostvarivanje celokupnog našeg strateškog koncepta narodnooslobodilačkog rata. Jer, pogrešno je ako neko misli da su samo patriotizam i patriotski deo platforme NOP-a bili dovoljni da masa boraca dobrovoljno uzme oružje u ruke i da ide u rat. Ogromna većina naroda je zaista bila veoma patriotski raspoložena i spremna na borbu protiv okupatora. Ali taj veliki masovni patriotski pokret imao je svoje nacionalne, klasne, socijalno-ekonomske, političko-ideološke, kulturne i druge kompo-

nente, te je u sebi nosio i određene protivrečnosti kao i akutne i potencijalne sukobe. Rukovodstvo KPJ bilo bi politički naivno i brzo bi izgubilo bitku da nije vodilo računa o svim tim komponentama, odnosno da se prepustilo samo prema pragmatističkom vodenju ustanka«. (»Tito i jugoslovenska socijalistička revolucija«, str. 93. i 94).

4. Ova misao Kardelja u isto vreme je metodološki stav od interesa za sadašnje i docnije proučavanje političkog sistema i njegovih funkcija, uključujući i samoodbrambene funkcije. Ona je i uvek aktuelna poruka za ostvarivanje ovih funkcija u praksi.

Parafrizirajući ove misli, mogli bismo utvrditi da je i danas »ogromna većina naroda« zaista »patriotski raspoložena« i »spremna za borbu« ne samo protiv spoljnih već i unutrašnjih neprijatelja. Danas se kako patriotizam tako i građanska vrlina ogleda u masovnoj podršci naroda, narodnosti i građana naše zemlje i u njihovoj aktivnoj ulozi i spremnom učestvovanju u opštenarodnoj odbrani i društvenoj samozaštiti. S druge strane, još bitnije, opštenarodna odbrana i društvena samozaštita imaju svoje društvene komponente: u isto vreme klasne i nacionalne, ekonomske i socijalne, političke i ideološke, kulturne i moralne. To se odnosi ne samo na koncept ovih funkcija već i na njihovu naučnu i političku ocenu i praktičnu primenu.

Kardelj je ove funkcije shvatio, analizirao i ocenjivao kako s gledišta njihovog značaja i uloge u društvu, tako i sa stanovišta njihovih društvenih komponenti. U tome on izražava svoj opšti metodološki stav o svim pitanjima društva i političkog sistema kojima se bavi i u tome je njegov posební prilog teoriji opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

II

1. Kardeljeva misao istovremeno je konkretno utopistička i realistička, podsticajna, perspektivna i kritička. U tome ona ima posebno mesto u istoriji i savremenom bilansu marksizma i marksističke nauke. Ostajući veran tradiciji Marksa, Engelsa i Lenjina, Kardelj traži i utvrđuje puteve za preobražaj i odumiranje državnosti. On je u samoupravljanju, u opštoj demokratizaciji društveno-političkih odnosa socijalizma, otkrivao odlučujući korak u obezbeđenju i razvijanju ovih radikalnih revolucionarnih procesa. U skladu s tim ne potcenjuje još uvek značajnu prisutnost i ulogu političke vlasti, odnosno države, u društvu prelaznog perioda kakvo je neizbežno svako

socijalističko društvo rođeno u revoluciji i pozvano da — svim instrumentima radničke klase, istorijskog iskustva, ljudskog uma — ostvari samoupravni socijalistički projekt. Otuda on u opštenarodnoj odbrani nalazi oblik ostvarivanja Marksove ideje o oružanom narodu i Lenjinove misli o ulozi i značaju oružanih snaga sa narodnom armijom kao nesalomljivim stubom, sve dok se socijalizam bori za svoj opstanak i za ostvarivanje svog stvarnog bića, u uslovima u kojima je svet još uvek podeljen i u kojima nisu potučene tendencije imperijalizma i hegemonizma. U opštenarodnoj odbrani značajnu ulogu i mesto ima narodna armija i uopšte oružane snage naroda, posebni deo i odlučujuća snaga oružanog naroda. Samoupravljanje socijalizuje ove funkcije i ove uloge, što znači da socijalno-ekonomska komponenta dobija sve veći značaj i veće priznanje.

U odnosu na ovo shvatanje opštenarodne odbrane Kardelj nam je ostavio koncept ne samo socijalističke demokratije već i demokratskog samoupravnog socijalističkog sistema, ali i koncept pozitivne i aktivne političke, a time i vojne organizacije socijalizma u samoupravnoj Jugoslaviji. Na osnovu samoupravljanja i njegovog izraženog shvatanja o pravu čoveka na sreću, Kardelj je prvi moderni teoretičar koji je odbranu zemlje shvatio i izrazio ne kao otuđenu i otuđujuću funkciju od radničke klase i naroda, već kao da ju je radnička klasa prisvojila. Time se Marksova misao, prema kojoj se u socijalizmu i demokratiji ostvaruje političko samoodređenje naroda, dopunjuje idejom i stvarnošću potpunog samoodređenja naroda sa radničkom klasom na čelu.

2. Za jednog tako inventivnog socijalističkog revolucionara kakav je bio Kardelj samoupravljanje nije samo nov način upravljanja koji menja političku vlast već i ceo program društvene i ljudske rekonstrukcije: sistem menjanja i prevazilaženja društvenih odnosa, položaja i uloge čoveka. Ono je uopšte skup promena starog načina u novi način života, u kome je Lenjin, posle pesnika komunara Remboa, nalazio smisao i suštinu novog društva i socijalizma.

U samoupravnom društvu brišu se granice između prava i odgovornosti tako da je odgovornost jedno novo samoupravno pravo a ljudske slobode u samoupravljanju istovremeno i odgovornosti prema sebi, prema drugom i prema samoupravnoj socijalističkoj zajednici. Na osnovu toga samoupravljači nemaju samo prava već i odgovornosti i u društvenoj samozaštiti istovremeno izražavaju to jedinstvo prava i dužnosti za sebe i prema sebi, za druge a time za socijalizam i samoupravljanje. Bez ove bitne društvene i ljudske komponente samozaštita može pogrešno da se shvati i da se u praksi iskrivljava.

Marks je isticao da odnos prema drugom čoveku pretvara lične odnose u objektivno društvene odnose. Socijalističko društvo i njegova samoupravna osnova i nadgradnja objektivizuje odnose među ljudima i traže učestvovanje čoveka u ostvarivanju svih društvenih funkcija a time i funkcije samozaštite. Samozaštita je istovremeno lično i kolektivno pravo: lična i zajednička odgovornost socijalističkih građana u samoupravnom socijalističkom sistemu. Ona nije spolja nametnuta ni formalna obaveza već unutrašnja potreba samoupravnog društva i njegovih građana. Otuda je društvena samozaštita izraz i potvrda samoupravnih odnosa i preko nje svaki član socijalističkog samoupravnog društva preuzima jednu objektivnu društvenu funkciju koja je prema nosiocu lična i kolektivna a po smislu i značaju objektivno društvena.

Ovakva koncepcija društvene samozaštite naglašena je u celokupnom konceptu samoupravnog društva i njegovog političkog sistema koji je razvio Kardelj, naročito u svom poslednjem radu: »Pravci razvoja političkog sistema socijalističkog samoupravljanja«. Ona je osnova za svestrano teorijsko i političko shvatanje opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Ali ona je isto tako i putokaz za shvatanje i ostvarivanje drugih društvenih funkcija kao i slobode i prava čoveka. Socijalizam u sistemu samoupravljanja ne ograničava već širi slobodu i prava čoveka, ali ne apstraktnog građanina već odgovornog čoveka prema sebi, drugima i socijalizmu.

3. Najzad, sve ove funkcije odbrane i samozaštite socijalističke zajednice prvi put u istoriji ustavnosti nalaze svoje mesto u ustavi-
ma Jugoslavije. Ustav od 1945. godine, prvi Ustav, uvodi Jugoslovensku narodnu armiju kao subjekt ustavnog sistema i ustavnog prava. Današnji ustavi Jugoslavije, od 1974. godine, podižu opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu na rang ustavnih principa. Ona postaje sastavni deo društveno-političkog i ustavnog sistema. To nije mehaničko proširenje područja Ustava, već rezultat jednog celovitog, svestranog i realističkog shvatanja političkog sistema i ustavnosti socijalističkog samoupravljanja.

Kao što je bio inicijator za unosenje odredaba o JNA u prvi ustav, tako je Kardelj inspirisao i vodio postavljanje i utvrđivanje funkcija i prava opštenarodne odbrane i društvene samozaštite u sistem novih, postojećih ustava. Time je, kao i celokupnim odnosom prema konceptu i suštini opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, ostvarivao misli druga Tita o ovim pitanjima i doprineo kako razvoju teorije o društvenoj samozaštiti i opštenarodnoj odbrani, tako i o marksističkoj društvenoj nauci uopšte.

4. Veliki mislioci prepoznaju se ne samo po tome što su otkrili i što su dali, već i po tome što je njihova misao sposobna da izaziva misao drugih, da podstiče nova saznanja i bogaćenja društvene nauke.

Takva je Kardeljeva misao i zato je ona ne samo ekonomska ili politička već kompleksna i pluralistička. Ona je zadužila ne samo generacije sa kojima je živio i radio, borio se i tražio nove puteve prema istini i socijalizmu već i generacije koje dolaze, kojima je on omogućio da nastave delo koje je on stvarao i stvorio.

ANTON VRATUŠA

Politika nesvrstavanja i opštenarodna odbrana

Moja tema je politika nesvrstavanja i problemi opštenarodne odbrane u svetlu doprinosa Edvarda Kardelja razvoju koncepcije politike nesvrstavanja i koncepcije opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Polazna tačka u ovom razmatranju treba da bude, pre svega, suština politike nesvrstavanja i problem bezbednosti i samo-odbrane kao integralni deo politike nesvrstavanja. Ciljevi politike nesvrstavanja, kako ih shvatamo u Jugoslaviji, jesu: nezavisnost, suverenost, integritet, neprikosnovenost granica, mogućnost svakog naroda da se slobodno razvija i bira društveni sistem na osnovu sopstvenih nacionalnih uslova i aspiracija, bezbednost za sve i za svakog pojedinačno u uslovima miroljubive koegzistencije i aktivne saradnje među narodima bez obzira na različitost ili sličnost društvenih sistema, pravo naroda na samoopredeljenje i na podršku antiimperijalističkoj revoluciji naroda za menjanje sveta kako u pogledu političkih odnosa, tako i ekonomskih i drugih uslova razvoja.

U vezi sa principom nezavisnosti treba reći da su predmet Kardeljevih istraživanja i stvaralačke primene u postojećim međunarodnim uslovima bila dva suštinska pitanja — kako da se stigne do nezavisnosti — kako da se ona sačuva i učvršćuje u kontekstu svet-ske antiimperijalističke revolucije naroda. Pri tome je, kako u teoriji tako i u svakodnevnoj politici, veoma značajno pitanje: kakvim sredstvima mogu da se služe narodi u borbi za sopstveno oslobo-